

Kai Lietuvoje netenki amo

Sandra Bernotaitė – rašytoja, kilusi iš Šiaulių, jau dešimt metų gyvenanti Australijos mieste Melburne. 2010 m. ji debiutavo novelių rinkiniu „Gaisras“ (Augustino Griciaus premija), vėliau išleido du romanus: „Katė, kurios reikėjo“ ir „Dioniso barzda“. 2016 m. pasirodė jos knyga apie kūrybinį rašymą „Laisvojo rašymo elementai“. Bernotaitė nuolat dalinasi įspūdžiais apie rašytojos situaciją Lietuvoje ir pasaulyje savo tinklaraštyje www.grafomanija.com.

Draugė klausia, koks jausmas būnant Lietuvoje? Rusų karinės pajėgos Kaliningrade ir vėl gausėja, priešas žvangina ginklus, ar nebaisu? Atsakiau, kad neramu ne daugiau nei visada. Nuolat seku naujienas ir jaučiu nerimą dėl Lietuvos būdama ir kitoje pasaulio pusėje. Tik dabar toks jausmas, kad su savimi atsivežiau ir savo draugų, gyvenančių svetur, širdis, dabar ir jos drauge su manimi nerimauja.

Vakar Vilniuje ėjau link perėjos Žalgirio ir Giedraičių gatvių sankryžoje ir mane staiga pasivijo... Kas tai? Pasivijo pažįstamas jausmas. Tas jausmas, kuris stukteli – iš pradžių tyliai ir atsargiai, o paskui vis stipriau ir agresyviau, – reikia sugalvoti jam pavadinimą.

Reikia jam naujoviško pavadinimo, nes tai jausmų kokteilis: nerimas, pyktis, neviltis, nuovargis, nuostaba ir dirglumas. Tai tėvynės nostalgijos antipodas. Kaip tai pavadinti? Nerimo gniaužtais? Tėvynės glėbiu?

Kai pagauni save norinčią pasakyti jaunam žmogui: būtinai, būtinai išvažiuok, bent trejiems metams, net nemoku papasakoti, koks tai jausmas – būti laisvam, oriam, jausti aplinkinių pasitikėjimą. Bet susilaikai ir nepasakai. Išsigąsti. Juk tai būtų taip panašu į išvaymą iš tėvynės. Be to, vis tiek išvažiuos: jau turi bilietus. O po trejų metų – grįš ir papasakos man tai, ką nutylėjau.

Kai mokymo įstaigos administratorė kalba labai šiltai, bet iš jos išgirdus komplimentą – „Žinoma, patiksite studentams, jūs toks atviras ir šviesus žmogus“ – dingteli: o ką, kiti dėstytojai ne tokie? Juk čia mokymo įstaiga. Ak, tiesa, prisiminiau, kokios čia mokymo įstaigos...

Kai kitos įstaigos direktorius, glostydamas savo rašomąjį stalą ir vengdamas akių kontakto, išdėsto *schemutę*, kaip nesumokėti valstybei mokesčių, nurašant parduotas mano knygas, paklausiu: „Jums trūksta pinigų? Gal jums tiesiog duoti į rankas tuos dvidešimt penkis eurus [kuriuos bandote pavogti]?“ – „Ne, jūs tiesiog gausite tuos pačius pinigus į rankas, bet paskui tos dvidešimt penkios knygos dings, na, vežant sušlaps, suplyš, nubluks...“ Teisinuosi, kad man reikia pasitarti su vyru, nors akivaizdu, kad tartis nėra dėl ko. Reikia gelbėti savo knygas iš šito žmogaus kontoros. Netekau amo ir neatsakiau iškart. Šypsojaisi.

Senas piktas trolis, pusmetį miegojęs pasąmonėje: cinizmas. Šypsena mano kreiva, nors viduje norisi verkti. Trolis krusteli ir iškiša galvą. Ir vėl rodau jo snukelį žmonėms. Antraip? Jaučiuosi nesaugiai, ir tučtuojau senos kaukės ant veido grįžta.

„Kodėl perkat butą Kaune?“ – „Todėl, kad arti Vilnius. O jei rimčiau, dvylika metų gyvenau Vilniuje, todėl gatvėse sutinku per daug pažįstamų. Man reikia ramybės, o čia – eterio triukšmas.“ – „Jei vengi žmonių, tai gal nešvari sąžinė?“ – „Būtent!“ – Juokiamės, o paaiškinimas paprastas: man reikia didmiesčio anonimiškumo, nes jis patogus. Pažįstami žmonės mane dirgina – kartais ir gerąja prasme, kartais ir naudinga gi juos sutikti. Bet mano užsiėmimui netinka. Rašytojai reikia vienatvės tarp knygų.

„Pasileisk plaukus, taip atrodo gražiau negu susirišusi“, – nieko bloga nelinkinčių draugų pastaba, bet kažkodėl rezonuoja, sukasi galvoje, kelia klausimą: o kodėl jie būtinai nori man tai pasakyti? Tai juk mano reikalas, ar ne? Be to, gal jie ir nežino, bet aš nenoriu atrodyti graži, nes tai trukdo dirbti. Jei moteriškas grožis neleidžia manyje matyti žmogaus, plaukus verčiau nusiskusti. Tada būtų aikčiojimai. Arba nutylėjimai – nes gal chemoterapija?

Pokalbiai apie lietuvių požiūrį į psichinę sveikatą. Problema numeris... vienas? Savižudybės juk. Norėčiau sutikti lietuvių, kuris nepažįsta savižudžio. Kiek knygų apie tai publikuota? Turiu omeny, lietuvių autorių. Vieną knygą žinau: be pavadinimo. Be-pavadinimo-ir-be-autoriaus. „Pagūglinkit“: knyga be pavadinimo

ir be autoriaus. Knyga, kurios nereikia rasti? Bet aš ją radau, nusipirkau, skaitysiu. Tai žmonių, kurie išgyveno artimojo savižudybę, pasakojimai. Toks jausmas, kad mes vis dar ištikti šoko dėl to, kas vyksta ketvirtį amžiaus. „O kam tie artimųjų pasakojimai apie savižudžius?“ – manęs klausia kultūros leidinio atstovė, ir vėl netenku amo. Tik gerai, kad klausia. Galiu paaiškinti.

Lietuvoje būsiu pusmetį, praėjo tik dvi savaitės. Dar nedaug. Bet jau pasivijo tas jausmas, tas prisiminimas, kad esi keistoje zonoje, kurioje reikia saugotis. Taip, čia pilna puikių žmonių. Taip, gatvėse jie vaikšto nudūrę žvilgsnį į grindinį, bet pakalbinti tiesiog pražysta. Dingteli, kad dauguma žmonių per prievartą išlaisvinti ir nori atgal į kalėjimą. Ne, jie vis dar kalėjime, bet pasirinko jį savo valia. Ir visgi pavasaris. Net jei nesvarbus tas pavasaris kai kuriems: vis tiek susiraukę, tik dabar nuo saulės. O žibutėmis pavadinčiau jaunimą – nepriklausomybės kartą – tie šypsosi pilna burna, dainuoja eidami gatve, šoka, bučiuojasi. Tik gaila, kad jų vis dar mažuma net ir Vilniuje. Kalbu apie visą Vilnių, ne tik senamiestį.

Apsistojau visai greta Kalvarijų turgavietės – matau ją po langais. Bet pakėlusi akis matau ir tai, kas tolėliau: Vilniaus dangoraižius. Toks įdomus pyragas: iš nušiurusio penkiaaukščio, kurį įtariu buvus bendrabučio tipo pastatu, stiebiasi modernūs „žiebtuvėliai“, ryte jų stikluose žaidžia saulė. Optimizmas dygsta iš pesimizmo. Prabanga – iš skurdo. Viltis – iš nevilties.

Nusiunčiau tą peizažą savo vyrui. „Kai kurie tuose namuose nugyvena gyvenimus“, – buvo jo komentaras. Iš pradžių pamaniau, kad kalbame apie nušiurusius penkiaaukščius, žemąjį sluoksnį, bet paskui dingtelėjo, kad tą patį galima būtų pasakyti ir apie gyvenimą dangoraižiuose (vis norisi dėti kabutes; ir primenu: Vilnius – ne didmiestis). Kas gi trokšta gyventi dėžutėse? Tie, kas neturi kur gyventi. Tie, kurie neturi pasirinkimo būti *free range*.

Bet aš pati pasirinkau apsistoti būtent sovietmečio dėžutėje. Bent pirmiems dviem mėnesiams. Radau puikų kambarį su nuostabia kambarioke (nepriklausomybės kartos). Ir man patinka tokia realybė po langu. Širyt po penkių penkiolika kažkas nematomas įjungė šviesą Kalvarijų turgavietės paviljonuose. Prašvitus pakeliami kioskų stogeliai. Prasideda krutėjimas. Zuja dulkėtos mašinos, kurias, iš viršaus žiūrint, noris vadinti *mašinėlėmis*. Kitų malonybinių žodžių vengiu ir norisi urgzti, kai išgirstu: „Jums sriubytės su duonyte?“ Nepalieku arbatpinigių *euruko* tiems padavėjams, kurie vartoja deminutyvus, bet viduje urzgia ant manęs už tai, kad atėjau. Tokių vis dar pasitaiko. Tai apie kultūrą.

Apie viešąją kultūrą. Apie tai, kad dalintis turėtume, visų pirma, savo šviesa, o ne tamsa. Kad gyvenimą turime tvarkytis pagal tokią logiką: siekti, kad biurokratijos būtų mažiau, administruoti darbus būtų lengviau ir kuo daugiau laiko liktų kūrybai. Bet kurioje profesijoje reikia kūrybos. Ir turėtume kuo mažiau gąsdinti vienas kitą, o kuo daugiau raminti. Ieškoti vilties ir teikti viltį – tik ne tuščią, gindie, nes tuščia viltis yra užvis blogiausia, kas gali atsitikti žmogui. Tokios viltys užmigdo norą ką nors keisti.

Apie švarą, vidinę ir išorinę. Pirmiausia Vilniuje krito į akis išorinė švara – net prie griuvėsių ir lūšnynų viskas gražiai apšluota. Tai dabar beliktų atstatyti tuos griuvėsius ir nugriauti lūšnynus. Kai randi juos kiekvieną kartą grįžusi – šito simbolis Vilniaus knygų mugės purvynai – pradedi manyti, kad kažkam galvoj negerai. Ar mes paskyrėme tvarkdariais žmones, kurie neturi sveiko proto? Gal jie už save ir neatsako, bet mes atsakingi už juos.

Kambarys, kuriame apsistojau, yra nedidelė dėžutė, čia švaru. Tik lova ir spinta per visą sieną. Beveik tuščias balkonas. Kiliminė danga. Draugė atvežė man savo mažą rašomąjį stalą. Padovanojo žibučių iš miško. Paskolino knygų. Švara tai kambarys be televizoriaus, nes Lietuvos TV kanalai – kanalizacija. Švara tai nusistatymas nepirkti prasto maisto iš „Maximos“, ir dėl tokio principinio nusistatymo troleibusu važinėti apsipirkti iki „Panoramos“. Švara tai, neradus gero vyno, negerti vyno išvis. Švara tai nepirkti pigių sintetinių rūbų, kad ir kokie jie būtų madingi. Švara tai neskaityti knygų, kurių nesupranti. Švara tai nemeluoti, kai nežinai atsakymo.

„Tavo darbo kambarys kaip iš „Matricos“...“ – parašė man vyras, pamatęs nuotrauką. Tai gerai, kad iš „Matricos“. Vadinasi, gyvenu čia, bet galvoje – kita realybės dimensija. Jei dvi dimensijos, tai jau galima rinktis. Švara tai pasirinkimo galimybė, kurios užsibrėžiau niekada neprarasti ir nepamiršti.

pasauliolietuvis.lt

Mielai pasidalysime svetainėje ir žurnale skelbiamais tekstais ir nuotraukomis, tik prašome nurodyti informacijos šaltinį ir autorius.

SPAUDOS,
RADIJO IR
TELEVIZIJOS
RĖMIMO
FONDAS

